

Emîn b. Fâris er-Reyhânî'nin müze haline getirilen evi

1935, 1957, *Irak'ın Kalbi* adıyla Muammer Sarıkaya tarafından Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2006); *Kalbü Lübnân* (Beirut 1947, 1958); *Hâricü'l-harîm* (Beirut 1948); *Sicillü't-tevbe* (Kahire 1951); *el-Mağribü'l-Akşâ* (Kahire 1952); *Nürü'l-Endelüs* (Kahire 1952); *Hütâtü'l-evdiye* (Beirut 1955); *el-Kavmiyyât* (Beirut 1956); *Vü-cûhun Şarkıyye Garbiyye* (Beirut 1957); *Edeb ve fen* (Beirut 1957); *Resâ'ilü Emîn er-Reyhânî* (Beirut 1959); *Şezerât min 'ahdi's-sibâ* (Beirut 1980); *Kışşatî ma'a Mey (Ziyâde)* (Beirut 1980); *Vasıyyetî* (Beirut 1982).

İngilizce Eserleri: *Myrtle and Myrrh* (Boston 1905); *The Book of Khalid* (New York 1911); *The Descent of Bolchevism* (Boston 1920); *A Chant of Mystics and Other Poems* (New York 1921); *The Path of Vision* (New York 1921); *Maker of Modern Arabia [Ibn Saoud of Arabia, His People and his Land]* (London 1928); *Around the Costs of Arabia* (London 1930); *Arabian Peak and Desert* (London 1931); *The Fate of Palestine* (Beirut 1967); *Critiques in Art* (Beirut 1999); *Letters to Uncle Sam* (Washington 2001); *Wajdah* (Washington 2001); *The White Way and the Desert* (Washington 2002); *The Lore of Arabian Nights* (Washington 2002); *Turkey and Islam in the War* (henüz yayımlanmamış olan bu eser Emîn er-Reyhânî Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır). **Tercümeleri:** *The Quatrains of Abu'l-'Alâ* (New York 1903); *The Luzümiyyât of Abu'l-'Alâ* (New York 1918).

BİBLİYOGRAFYA :

Emîn er-Reyhânî, *er-Reyhâniyyât*, Beirut 1987, tür.yer.; a.mlf., *Mülükü'l-'Arab*, Beirut 1987, tür.yer.; İ'sâf en-Neşâşîbî, *el-Luğatü'l-'Arabıyye ve'l-üstâz er-Reyhânî*, Mısır 1928; Cemil Cebr, *Emîn er-Reyhânî*, Beirut 1947; Raif Hüri, *Emîn Reyhânî*, Beirut 1948; Mârûn Abbûd, *Emîn er-Reyhânî*, Kahire 1952; Sâmî el-Keyyâfî, *Emîn er-Reyhânî*, Kahire 1960; M. Ali Mûsâ, *Emîn er-Rey-*

hânî, Beirut 1961; Albert er-Reyhânî, *er-Reyhânî ve mu'âşırüh*, Beirut 1965; a.mlf., *Where to find Ameen Rihani: Eyne tecidü Emîn er-Reyhânî*, Beirut 1979; Salma Khadra Jayyusi, *Trends and Movements in Modern Arabic Poetry*, Leiden 1977, s. 86-91; İ'sâ Mihâil Sâbâ, *Emîn er-Reyhânî*, Kahire 1980; Hannâ el-Fâhürî, *el-Mücez fi'l-edebî'l-'Arabî ve târihih*, Beirut 1985, IV, 320-339; H. Frederick Eilts, "Ameen Rihani and the Hijaz-Najd Conflict: An Abortive Peace Mission", *Law, Personalities and Politics of the Middle East: Essays in honour of Majid Khadduri* (ed. J. Piscatory – G. S. Harris), Boulder 1987, s. 93-123; *Emîn er-Reyhânî: Râ'idün nehâvî min Lübnân*, Beirut 1988; Muhammed Dekrûb, *Hamsetü rüvvâd yuhâvirüne'l-'aşr*, Dimaşk 1992, s. 14-50; İbrâhim b. Abdullah el-Hâzimî, *Mevsû'atü a'lâmi'l-'kamî'r-râbi' 'aşer ve'l-hâmis 'aşeri'l-hicri fi'l-'âlemi'l-'Arabî*, Riyad 1419, III, 983-991; Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, İstanbul 2002, s. 181-204; Sâlih Zehrüddin, *Mevsû'atü ricâlât min bilâdi'l-'Arab*, Beirut 2001, s. 81-94; Ahmed Ebû Hâka, "Emîn er-Reyhânî ve edebî'r-nihle", *el-Fikrû'l-'Arabî*, IX/51, Beirut 1988, s. 119-132; G. P. Nash, "Ameen Rihani and the Colonization of Arabia, 1909-1939", *al-Abhath*, XLII, Beirut 1994, s. 97-121.

CENGİZ TOMAR

REZİLET

(الردية)

Faziletin karşıtı olarak kötü huy, erdemsizlik anlamında kullanılan ahlâk terimi (bk. FAZİLET).

REZİN (Benî Rezîn)

(بنو رزين)

Endülüs'te hüküm süren mülükü't-tavâiftin biri (1013-1104).

Kuzey Afrika'nın Berberî topluluklarından Hevâre kabilesinin bir kolu olup adını VIII. yüzyılda Târik b. Ziyâd ile Endülüs'e giden Rezîn el-Bernusî'den almıştır. Muh-

temelen Târik b. Ziyâd'ın ordusundaki Berberîler'le birlikte Endülüs'e giden kabile önce Kurtuba'ya (Cordoba) yerleşmiş, ardından Künke (Cuenca) dağlarında bulunan Şentemeriyetüşşark (Santa Maria de Oriente) bölgesine göç etmiştir. Daha sonra Sehletü Benî Rezîn adı verilen bölge günümüzde Albarracın adıyla tanınmaktadır. Endülüs'teki valiler dönemi boyunca Berberî kabilelerini etkileyen çatışmaların dışında kalan Benî Rezîn, Halife III. Abdurrahman'ın daveti üzerine 324'te (935-36) Elbe (Alava) bölgesinde hristiyanlara karşı yapılan akınlara katıldı. Kaynaklarda kabilenin adı ilk defa bu vesileyle geçmektedir. III. Abdurrahman, müslümanların yenilgiyle sonuçlanan 327 (939) yılındaki Şemenka (Simancas) savaşından sonra askerî politikasını köklü bir şekilde değiştirdi. Kendisi savaşlara katılmayıp aralarında Benî Rezîn'in de bulunduğu sınır bölgelerinden önemli kabile reislerini göndermeye başladı. Böylece Benî Rezîn Endülüs'te büyük bir önem kazandı. Kurtuba, Benî Rezîn ile komşularından Tücbîler arasında meydana gelen ve bölge güvenliğini tehdit eden kavgaya müdahale etmek zorunda kaldı. 346'da (957) Benî Rezîn'in reisi Mervân b. Hüzeyl ve 361'de (971-72) Yahyâ b. Hüzeyl, Halife II. Hakem'i ziyaret ettiler. Bu ziyaretler sırasında bölge üzerindeki hâkimiyetlerini teyit edecek şekilde ağırlandılar.

II. Hişâm ve hâcib İbn Ebû Âmir el-Mansûr döneminde yapılan savaşlara katılan Benî Rezîn, Mansûr'un ölümünü (392/1002) takip eden ve Endülüs Emevî hilâfetinin yıkılışına kadar süren karışıklıklar boyunca bölgedeki hâkimiyetini ve itibarını korudu. Kabile, Süleyman el-Müstâin'in halife olarak tanınmasından sonra 403 (1013) yılında reisleri Ebû Muhammed Hüzeyl b. Abdülmelik b. Halef'in (İbnü'l-Asla', İbn Rezîn el-Berberî) önderliğinde bağımsızlığını ilân etti. Kaynakların politik kabiliyetinden, güçlü hitabetinden övgüyle bahsettikleri Hüzeyl b. Abdülmelik'in ölümünün ardından yerine oğlu Ebû Mervân Abdülmelik b. Hüzeyl geçti (436/1045). Ceb-rü'd-devle lakabını alan Ebû Mervân kendi emirliği adına ordu teşhiz etti ve komşularıyla iyi ilişkiler kurdu. Ancak VI. Alfonso'ya itaat etmesi ve 478'de (1085) Tuleytula'nın (Toledo) düşmesinden sonra vergi ödemek zorunda kalması kendisini zor durumda bıraktı. Zellâka'da Murâbîtlar'ın zaferi sebebiyle kısa süreli bir bağımsızlığın ardından Sîd'e (Rodrigo Diaz de Vivar) vergi ödemek zorunda kaldı. Hristiyanların bölgede güçlenmesi onu Murâbîtlar'la

ittifak yapmaya zorladı. Yaklaşık altmış yıl hüküm süren Ebû Mervân 496 (1103) yılında vefat etti. Ebû Mervân'ın oğlu ve emirliğin son reisi Yahyâ b. Abdülmelik Murâbitlar'ın Endülü's'e hâkim olmasıyla sadece bir yıl varlığını sürdürdürebildi. Benî Rezîn emirliği 497'de (1104) tarihe karıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hazm, *Cemhere*, s. 499-500; İbn Hayyân, *Crónica del Califé 'Abdarrahman III an-Nasir entre los años 912 y 942* (trc. M. J. Viguera – F. Corriente), Zaragoza 1981, tür.yer.; a.m.f., *el-Muḥtebes* (nşr. Abdurrahman Ali el-Haccî), Beyrut 1965, s. 72, 203, 205; Feth b. Hâkân, *Kalâ'idü'l-İkiyân* (nşr. Hüseyin Yûsuf Haryûş), Zerkâ 1409/1989, I-II, 157-169; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulle'tü's-siyerâ* (nşr. Hüseyin Mûnis), Kahire 1985, II, 108-115; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-mugrib*, III, 181-184; İbnü'l-Hatib, *A'mâlü'l-a'lâm* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1424/2003, II, 194-196; E. Lévi-Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, Paris 1950, I, 87; II, 58; R. Arié, *Aperçus sur les royaumes berbères d'al-Andalus V/XI*, Le Caire 1958, bk. İndeks; J. B. Vilá, *Historia de Albaracín y su Sierra II: Albarracín Musulmán*, Teruel 1959, bk. İndeks; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings: Politic and Society in Islamic Spain 1002-1086*, Princeton 1985, s. 93; a.m.f., "Razîn", *EP* (İng.), VIII, 478-479; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelûs: Dûvel'tü'l-tavâ'if*, Kahire 1408/1988, s. 253-259; M. J. Viguera Molíns, *Los reinos de taifas y las invasiones magrebies*, Madrid 1992, bk. İndeks; A. A. Gorbea, "Las torres berebres de la Marca Media. Aportaciones a su estudio", *Cuadernos de la Alhambra*, XII, Granada 1976, s. 279-305; Kemâl Seyyid Ebû Mustafa, "Benü Rezin ve devrühümüs-siyâsi ve'l-ḥadârî fi Şentemeriyyeti's-şark", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, XXXV, İskenderiye 1987, s. 201-236.

SOHA ABBOD HAGGAR

REZZÂK

(الرِّزَاقُ)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "rızık vermek" anlamındaki **rezk** kökünden türeyen **rezzâk** kelimesi "kesintisiz biçimde çokça rızık veren" demektir. Allah'a nisbet edildiğinde "bedenlerin ve ruhların gıdasını yaratıp veren" mânasına gelir (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "rzq" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "rzq" md.). Kur'an-ı Kerim'de "rezk" kavramı birkaç âyette "yedirmek, nasiplendirmek; yiyecek" anlamında insana nisbet edilmiş, eliyi aşkın yerde fil kalıplarıyla, elliye yakın yerde de "rızık" şekliyle Allah'a izâfe edilmiştir. Birçok âyette insana, onun bilgi alanına giren ve girmeyen sayısız canlıya verilen nimetlerin Allah'ın varlığı, birliği, kudreti, irade ve merhametinin âlâmetleri olduğu belirtilmekte, insanlardan bu nimet-

lerin sahibini tanımaları ve ellerindeki imkânlardan başkalarını da faydalandırmaları istenmektedir: "Ne olurdu onlara, Allah'a ve âhîret gününe inansalar ve O'nun kendilerine lutfettiği nimetlerden dağıtsalar!" (en-Nisâ 4/39). Ondand fazla âyette Allah'ın dilediği kimselerin rızıkını bollattığı, dilediklerininkini daralttığı, bazan da hesapsız verdiği ifade edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "rzq" md.). Beş âyette "rızık" ismi "hayrür-râzîkîn" (rızık verenlerin en hayırlısı) terkiibiyle zât-ı ilâhiyeye izâfe edilmiştir. Bu terkiibin yer aldığı âyetlerin bir kısmında rızık kavramı "yiyecek ve içecek dahil olmak üzere maddî servet ve nimetler", bir kısmında ise "dünya ve âhîret hayatına yönelik mânevî değerler, cennetteki imkânlar" mânasına gelmektedir (el-Mâide 5/114; el-Hac 22/58; el-Mü'minûn 23/72; Sebe' 34/39; el-Cum'a 62/11). Zâriyât süresinde (51/56-58) Cenâb-ı Hak cinleri ve insanları kendisine kuluk etmeleri için yarattığını, onlardan rızık istemediğini ve kendisini doyurmalarını arzu etmediğini bildirdikten sonra bütün yaratıklara rızık verenin (Rezzâk) kendisi olduğunu belirtmektedir. Rızık genel anlamıyla "faydalanılacak şey" diye anlaşılacaktır. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'da geçen rızık kavramının konuları lutf ve bağış, yağmur, yiyecek, meyve, cennetteki imkânlar vb. hususları içerdiği görülür (krş. İbnü'l-Cevzî, s. 324-326).

Rezzâk ismi İbn Mâce ve Tirmizî'nin esmâ-i hüsnâ rivayetinde yer almaktadır ("Du'â", 10; "Da'avât", 82). Birçok hadis rivayetinde "rezk" kavramının maddî ihtiyaçların yanı sıra mânevî değer ve mükâfatlar konumunda kullanıldığı görülür. Bunlar arasında İslâm dini, Kur'an'ı anlama yeteneği, şehitlik, sabır, sevgi ve bereket gibi lutuflar yer alır (Wensinck, *el-Mu'cem*, II, 252-253), Hz. Peygamber'in özellikle İslâmiyet'i yeni benimseyenlere okumalarını tavsiye ettiği duada Cenâb-ı Hak'tan rızık talep ettiği de görülmektedir: "Allahım! Günahlarımı bağışla, bana merhamet et, daima doğru yolu izlememi nasip et, beden sağlığı lutfet ve beni rızıklandır" (*Müsned*, I, 185; Müslim, "Zikir", 33-36; Ebû Dâvûd, "Şalât", 135). Enes b. Mâlik'in rivayet ettiğine göre Medine'de fiyatların yükselmesi üzerine ašhap Resûlullah'tan fiyat belirlemesi yapmasını istemiş, o da şöyle demiştir: "Her şeyi yaratan, rızık kusan ve genişleten, rezzâk olan ve fiyatlara hâkim olan sadece Allah'tır. Rabbimin huzuruna çıkarken herhangi birinizin can veya mal konusunda kendisine haksızlık ettiğim iddiasıyla benden davacı olmasını

istemem" (*Müsned*, III, 286; Dârimî, "Büyü", 13; krş. İbn Mâce, "Ticârât", 27).

İkisi de "rezk" kökünden türemiş sıfatlar olup Allah'a nisbet edilen rızık ile rezzâk arasındaki fark, rezzâkın "nimetlerinden ardarda ve fazlasıyla faydalandıran" şeklindeki anlamıyla rızıkta daha zengin bir içeriğe sahip olması ve sadece O'nun için kullanılmasıdır. Rızık ise "rızık vesile ve sebep olan" mânasına alındığında insan için de söz konusudur. Rızık "çeşitli alanlarda kendisinden faydalanılan şey" biçiminde yorumlanarak (*Kâmûs Tercümesi*, III, 858) genelde zâhirî ve bâtinî olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Zâhirî rızık bedenlere ait olmaktadır. Allah sayısız mahlûkatın rızıkını yaratan, onların istifadesine veren ve bedenlerin bundan yararlanarak belirlenmiş zamana kadar varlıklarını sürdürme mekanizmasını icat edendir. Bâtinî rızık ise zihni ve kalbi mâmur eden bilgi ve mârifettir (Mâtürîdî, vr. 733^a; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "rzq" md.; Gazzâlî, s. 90; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "rzq" md.). Kur'an-ı Kerim'de, insanların sebep konumunda teşebbüs ve gayretleri varsa da toprağa atılan tohumun yeşerip ürün vermesini sağlayan, suyu buluttan indiren, ateşe yakma gücünü verenin Allah olduğu beyan edilerek (el-Vâkıa 56/58-73) yer küresinde hayatın başlaması, insan türünün oluşması ve hayatını sürdürmesinin rezzâk isminin sonuçları olduğu bildirilir. Ardından mânevî nimetlerin en büyüklerinden olan Kur'an'ın önemi vurgulanır ve bütün bunlara karşılık bazı insanların Kur'an'ı yalanlama nankörlüğüne saptığı belirtilir (el-Vâkıa 56/77-82). Hz. Peygamber'e nisbet edilen yemek dualarından biri bu ilâhî beyan paralelinde bir muhteve taşır: "Allahım! Bütün övgü ve senâlar sanadır. Yedirdin, içirdin, yemeğe doyurdun, suya kandırdın. Nankörlük, itaatsizlik ve senden müstağni oluş küstahlığı göstermeksizin, hamd ve şükürümüzü sana sunarız ey rabbimiz!" (*Müsned*, IV, 236; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "vd'a" md.).

Gazzâlî rezzâk isminden kulanılabileceği nasibi iki noktada özetler. Bunlardan biri gerçek anlamda rızık verenin Allah olduğunu bilmesi, O'ndan talepte bulunması ve O'na güvenmesidir. İkinci O'nun kullara hakka kılavuzluk eden bir ilim, irşat eden bir dil, veren bir el lutfetmesidir. Böylece kul sözleri ve fiillerinin yardımıyla değerli rızıkların kalplere ulaşmasına aracı olur. Allah bir kulu sevdiğinde yaratılmışların ona olan ihtiyacını artırır ve onu ilâhî nimetlerin ihtiyaç sahiplerine ulaşmasına vasıta kılar (*el-Maḥşadü'l-esnâ*, s. 90-